

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΑΣΤΡΟΝΟΜΟΙ

ΚΑΙ Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ.

(*Υπὸ Ε. ROSSI DE GIUSTINIANI).

Ε'.

Ὁ ἀπέραντος οὐράνιος θόλος ἐν αἰθέρι νυκτὶ εἶναι τὸ σοβαρώτατον καὶ λαμπρότατον πάντων τῶν θεαμάτων. Ἀπεριόριστος τῆς ψυχῆς ἡμῶν ὁ θαυμασμός πρὸ τῶν φωτοβόλων ἐκείνων σημείων, τῶν σπίνθη-ρακιζόντων ἐν τῷ στερεώματι, ἐφ' οὗ φαίνονται προσηλωμένοι. Καὶ τί ἄρά γε εἶναι πάντες οἱ μεμακρυσμένοι οὗτοι φωστῆρες, οἱ δίκην ἀτάκτως τεθειμένων φάρων καὶ πυρσῶν τοὺς ἀπειραριθμούς δδηγοῦντες κόσμους, οὓς ἡ χεὶρ τοῦ Θεοῦ διεσχόρπισεν ἐν τῷ ἀπείρῳ κενῷ;

Ἡ ἀνθρωπίνη ἀλαζονεία, μᾶλλον δ' ἡ ἄγνοια, προεργασμένη ἐκάστοτε ἐκ τῆς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀπάτης, ταλμᾷ ν' ἀποφαίνεται ἐν τῇ πωρώσει αὐτῆς, ὅτι πάντες οἱ ἀστέρες ἐδημιουργήθησαν ἵνα τέρψωσι τὰ ὄμματα τοῦ κατοίκου τῆς γῆς καὶ παρέχουσιν αὐτῷ γνῶσιν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀρχιτέκτονος μεγαλοπρεπείας καὶ δεξιότητος.

Ἄλλ' ὅμως σήμερον γινώσκουμεν ὅτι ἡ γῆ δὲν εἶναι τοῦ παντός κέντρον, ὅτι τὸ πᾶν δὲν ἔχει κέντρον, ὅτι καὶ οἱ ἀστέρες εἶναι ἥλιοι ὡς ὁ ἡμῶν αὐτῶν, οὐχὶ χάριν τῶν ὀμμάτων τοῦ ἀνθρώπου δημιουργηθέντες, ἀλλὰ χάριν ἄλλων κόσμων, οὓς θερμαίνουσιν τε καὶ φωτίζουν.

Ὁ ἡμέτερος ἥλιος, ἔχων τὴν ἐπιφανείαν κατὰ 12,550 φορές μείζονα τῆς γῆνης, εἶναι ἀστὴρ ὡς πάντες οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ φωτοβολοῦντες, μέρος ὧν παμμεγέθους τινὸς νεφέλης, ἐν ᾗ περιδινούνται μυρία ὅσα σκοτεινὰ τε καὶ φωτεινὰ σώματα. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀστερίαις ἐκεῖνος δρόμος, ὁ γ α λ α ξ ί α ς καλούμενος, εἶναι μικρόν τι τοῦ παντός νηυσύδριον, ὡς λέγει ὁ μέγας Οὐμβόλδος.

Ὁ κεντρικὸς ἡμῶν ἀστὴρ, καίπερ ἔχων τὸν ὄγκον μείζονα τῆς γῆς καθ' ἐν ἑκατομμύριον τετρακοσίας ἐπτὰ χιλιάδας καὶ ἑκατὸν εἴκοσι τέσσαρας φορές, δὲν εἶναι ἐκ τῶν ὀγκωδεστάτων καὶ λαμπροτάτων ἀστέρων τοῦ ἀπείρου τούτου γαλακτοειδοῦς κρίκου· τούναντίον μάλιστα κατὰ τὸν Γ. Ἑρσχελον εἶναι ἀσήμαντος ἀστὴρ, ἔχων συναδέλφους ἐν τῷ οὐρανίῳ διαστήματι, ὑπερτεροῦντας αὐτοῦ κατὰ πολὺ ὡς πρὸς τὸν ὄγκον καὶ τὸ φῶς.

Ὁ Σείριος, ἀνέκων εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Μεγάλου Κυνός, ὑπερτερεῖ τοῦ ἡλίου ἑκατομμυριάκις, τὸ

δὲ φῶς αὐτοῦ ζωηρότερον καὶ λαμπρότερον ἑκατοντάκις καὶ τεσσαρακονταεξάκις.

Κατὰ τὰς μικρομετρικὰς καταμετρήσεις ἡ τοῦ ἡλίου παράλλαξις εἶναι 34', 30'', ὅπερ δηλοῖ τὴν φαινομένην τοῦ ἀστρου τούτου διάμετρον εἰς μέσσην ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασιν. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ἐν οἷς Ἀρχιμήδης τε καὶ Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος, εἶχον μετρήσει τὴν ἡλιακὴν διάμετρον, εὐρόντες 32', 55'', ὅπερ ἀναλογεῖ περίπου πρὸς τὴν τῶν νεωτέρων ἀστρονόμων καταμέτρησιν.

Τὸ αὐτὸ δ' ἐξαγόμενον ἐπορίσατο καὶ Θαλῆς, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἰωνικῆς Σχολῆς, καταμετρῶν τοῦ ἡλίου τὴν διάμετρον, ἣν ἐξετίμησεν ὡς ἑπτακοσιοστὸν εἰκοστὸν μέρος τοῦ κύκλου, ἥτοι ὡς ἡμίσειαν μοῖραν, πρᾶγμα ἀπολύτως ἀληθές καὶ ἀκριβές.

Ἐν τοῖς εἰς τὴν Μεγίστην Σύνταξιν σχολίοις τοῦ Θέωνος ἀναγιγνώσκουμεν ὅτι ὁ Ἑρατοσθένης κατεμέτρησε τὸ ὕψος ὁρους τινὸς διὰ τῶν διόπτρων, αἵτινες ἦσαν εἶδος τεταρτοκυκλίου, πλείστοι δὲ σοφοὶ ὑπολαμβάνουσιν ὅτι εὔρε καὶ τὴν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασιν τοῦ ἡλίου. Ἡ ἀπόστασις αὕτη εἶναι ὁμοία πρὸς ἣν εὔρον ὁ τε Κατσίνης καὶ ὁ Δελακάλλος, πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος, παρατηρήσαντες τὴν πρὸ τοῦ ἡλίου διάβασιν τῆς Ἀφροδίτης.

Ἡ τοῦ δορυφόρου ἡμῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασις κατεμετρήθη καὶ ὑπὸ Ἀριστάρχου τοῦ Σαμίου, βρίσαντος οὕτω τὴν διχότομον φαινομένην ἀπόστασιν τῆς σελήνης ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Ἐκ ταύτης τῆς πείρας ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἐξετίμα εἰς ὅθι ἡμιδιαμέτρους τῆς γῆς τὴν τοῦ δορυφόρου ἡμῶν ἀπόστασιν, τοῦθ' ὅπερ συμφωνεῖ σχεδὸν πρὸς τὰ ἐξαγόμενα τῶν ἀρίστων νεωτέρων παρατηρήσεων.

Οἱ ἥκιστα ἢ μηδαμῶς ἐμβλαθόναντες εἰς τὴν ἐλληρικὴν ἀρχαιότητα, λέγουσιν ὅτι οἱ φιλόσοφοι ἐκεῖνοι, ἀδυνατοῦντες νὰ κατανοήσωσι τὸν θαυμάσιον τοῦ σύμπαντος μηχανισμόν ἐραντάσθησαν νὰ προσηλώσωσι τοὺς ἀστέρας ἐπὶ κρυσταλλίνου οὐρανοῦ, ὀλοκλήρου περὶ τὴν γῆν συστρεφομένου. Ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι ἀστρονόμοι γινώσκοντες ὅτι οἱ ἀστέρες κινοῦνται ἐν τῷ διαστήματι, οὐχ ἥττον καλοῦσι συνήθως αὐτοὺς ἀπλανεῖς (fixes), ἥτοι προσηλωμένους ἐν τῷ στερεώματι.

Καλεῖ μὲν αὐτοὺς ὁ Ἀριστοτέλης ἐνδεδεμένα ἀστρα, ἀλλὰ βεβαίως ὁ κλεινὸς Σταγειρίτης οὐδέποτε ἐνόμισεν ὅτι οἱ ἀστέρες εἶναι προσηλωμένοι ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἐννοῶν διὰ τῆς φράσεως αὐτοῦ ὅτι αἰετοποτε τηροῦσι τὴν ἀπ' ἀλλήλων φαινομένην ἀπόστασιν.

Πρὸς τούτοις ὁ Ἀριστοτέλης ἀπέφυγεν ἐν ταῖς συγ-

γράμμασιν αὐτοῦ τὴν φράσιν κρυστάλλινος οὐρανός, ὃ δὲ Πλάτων ῥητῶς λέγει ἐν τῷ Τιμαίῳ ὅτι τὰ ἄστρα ἔχουσιν τινὰ περιστροφικὴν κίνησιν.

Ἄν κατὰ γράμμα ἐρμηνεύσωμεν τὰς φράσεις ἄστρα πλανώμενα καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρες θέλωμεν πεισθῆ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἀκίνητα μὲν ἄστρα ὑπελάμβανον τὰ πρὸς ἀλλήλα τὴν αὐτὴν αἰετοπερὶ ῥοῦντα θέσιν, κινητὰ δὲ, τοὺς πλανήτας, διαρκῶς μετακινουμένους. Δύναται δὲ προσέτι ἡ φράσις κρυστάλλινος οὐρανός, νὰ ἐρμηνευθῇ διαφόρως, ἢ ὡς ἐμφαίνουσα τὸ τοῦ διαστήματος διαφανές, ἢ ὡς δηλοῦσα τὸ ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις παγετώδες κρύος (κρύσταλλος=πάγος).

Τὰ ἄστρα εἶναι ἀναρίθμητα· ἀλλ' ὁ ἄσπλος ὀφθαλμός μόνον πέντε ἕως ἑξ̄ χιλιάδας διακρίνει. Διὰ τῶν ἰσχυροτάτων τηλεσκοπίων βλέπομεν τοὺς ἀστέρας καταπληκτικῶς πολλαπλασιαζομένους, διότι ὁ κ. "Ερσχελος διὰ τοῦ γιγαντώδους αὐτοῦ τηλεσκοπίου ὑπελογίσατο πλείονας τῶν 50 χιλιάδων ἀστέρων ἐπὶ ἐκτάσεως 15⁰ μήκους καὶ 2⁰ πλάτους. Ὁ γαλαξίας κύκλος ἔχει πλείονας τῶν 5 ἑκατομμυρίων, τρισχίλια δὲ καὶ ἑξακόσια γνωστὰ νεφελώματα, ἥτοι τρισχίλιοι καὶ ἑξακόσιοι γαλαξίαι, ἐν τῇ βάθει τοῦ ἀπείρου κατακείμενοι, ἐφάνησαν εἰς τὰ ὅμματα τοῦ ἀστρονόμου ὡς ἡλίων μυρμηκίαι. Σήμερον δὲ βεβαιούται ὅτι νεφελώμα, ἔχων τὴν ἐπιφάνειαν ἴσην πρὸς τῆς σελήνης τὸν δίσκον τὸν φαινόμενον, δύναται νὰ περιέχῃ πλείους τῶν διακοσίων χιλιάδων ἡλίων.

Ἀλλὰ καθὼς ἡμεῖς οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι εἶχον δοκιμάσει νὰ ἐξιχνιάσωσι τὰ μυστήρια τοῦ ἀστερόεντος τούτου σύμπαντος, οὗ ἡ ἀπειρία συγχέει τὴν διάνοιαν. Ὁ Πρακλείδης καὶ πάντες οἱ πυθαγόρειοι ἐπρέσβευον ὅτι πᾶς ἀστὴρ εἶναι κόσμος συγκεῖμενος, ὡς ὁ ἡμέτερος, ἐξ ἡλίου καὶ πλανητῶν. «Ἐκαπτον τῶν ἀστέρων κόσμον ὑπάρχειν, γῆν περιέχοντα, ἄστρα τε καὶ αἰθέρα, ἐν τῷ ἀπείρῳ αἰθέρι» (Πλουτ. Γν. Α' 2. κεφ. 13 καὶ 30).

Καὶ ὁ μὲν Ἀρατος ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ, φαινόμενα, περιγράφει, κατὰ τὸν Κνίδιον Εὐδόξον, τὰ σχήματα καὶ τὴν σχετικὴν θέσιν τῶν ἀστερισμῶν, πρὸς δὲ καὶ τὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν τῶν ἀπλανῶν.

Ὁ δὲ Ἀναξίμενης, ἐνόμιζεν ὅτι οἱ ἀπλανεῖς εἶναι ἀπειροὶ ὄγκοι πυρὸς, περὶ οὓς γεώδη τινὰ ἀόρατα σώματα περιοδικῶς περιστρέφονται. «Ἀναξίμενης, πυρίνην μὲν τὴν φύσιν τῶν ἄστρον, παρέχειν δὲ τινὰ καὶ γεώδη σώματα, συμπεριφερόμενα τούτοις ἀόρατα» (Στοβ. σ. 53).

Κατὰ τὸν Λαπλάκιον, Πέτερσον, Λαμβέρτον, Μά-

δλερον καὶ Βέσσελον, ὑπάρχουσιν ἐν τῇ διαστάσει ἐσβεσμένοι ἥλιοι, μᾶλλον δὲ καταπληκτικοῦ μεγέθους ὄγκοι σκοτεινοὶ καὶ τόσον πολυάριθμοι ὅσον καὶ τὰ ἄστρα.

Τὴν γνώμην ταύτην ἐπρέσβευε πᾶσα ἡ ἐλληνικὴ ἀρχαιότης, καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Ὀριγένης ἔγραψεν ὅτι οἱ πύρινοι ἀστέρες περιδινούνται πέριξ σωμάτων σκοτεινῶν καὶ ἡμῖν ἀοράτων.

Ὁ Γαλαξίας κύκλος, ὁ παρ' Ἀραψιν οὐράνιος ποταμός, εἶναι φωτεινὴ τις ζώνη διερχομένη τὸν οὐρανὸν ἐκ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν. Τὸ λευκωπὸν αὐτοῦ φῶς ἐνέπνευσε τοῖς παλαιοῖς μυθολόγοις πολὺ παράδοξον ἰδέαν, διότι ὑπέλαβον ὅτι ἡ ἀπειρος αὕτη ζώνη εἶχε σχηματισθῇ ἐκ τῶν γαλακτιῶδων σταγόνων, ἃς ὁ πᾶς Πρακλῆς ἀφῆκε νὰ πέσωσιν ἐκ τῶν μαστῶν τῆς θεᾶς Ἥρας. Ἀλλὰ τὸ παραδοξότερον εἶναι ὅτι ἡ παράλογος αὕτη γνώμη, οὐδαμῶς πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀναφερομένη, μετέβη ἀπὸ τοῦ πολυθεϊσμοῦ εἰς τὸν χριστιανισμόν· οἱ χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων ἐν πεποιθήσει ἐπίστευον ὅτι τὸ γάλα τῆς Παρθένου ἐσχημάτισε τὸν Γαλαξίαν.

Ἐννοεῖται εἰκοθεν ὅτι ἡ ἐλληνικὴ φαντασία ἀπειραῖα νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ μεγαλοπρεπές τοῦτο φαινόμενον διὰ τῶν ποιητικῶν εἰκόνων ἃς ἐνέπνεεν αὐτοῖς ἡ μυθολογία. Διὰ τοῦτο καὶ φαντασιοκόποι τινὲς διάνοιαι ἰσχυρίζοντο τότε ὅτι ἡ ἀστερόεσσα αὕτη ζώνη εἶναι ὁ δρόμος, ὃν διήλθεν ὁ Φαέθων, ὅτε, τὸ ἄρμα τοῦ ἡλίου διερρηλατῶν, μικροῦ δεῖν κατέκαie τὴν γῆν. Ἄλλοι ἐδόξαζον ὅτι ὁ Γαλαξίας εἶναι τῶν θεῶν ἡ ἀληθὴς ὁδός, ἐνῷ οἱ ὄντως σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος ἄνδρες εἶχον ὅλως διάφορον περὶ αὐτοῦ γνώμην.

Ὁ Δημόκριτος ἐπρέσβευεν ὅτι ὁ Γαλαξίας ἀποτελεῖται ἐξ ἀπειραρίθμων ἀστέρων, λίαν ἐγγὺς ἀλλήλων ὄντων, καὶ διὰ τὴν καταπληκτικὴν αὐτῶν ἀπόστασιν συγκεχυμένας παρεχόντων τὰς ἑαυτῶν εἰκόνας.

«Δημόκριτος πολλῶν καὶ μικρῶν καὶ συνεχῶν ἀστέρων, συμφοιτιζομένων ἀλλήλοις, συναυγασμὸν διὰ τὴν πύκνωσιν ἀπεκάλει» (Πλουτ. Γνωμ. βιβλ. 3. κ. 1).

Σήμερον ἐπικυροῦται ἐντελῶς ἡ ὑπόθεσις τοῦ Δημόκριτου, διότι πράγματι τὸ τηλεσκοπίον καταδεικνυσιν ἡμῖν, ἐν τῇ ἀπείρῳ ἐκείνῃ ζώνῃ, τεράστιον πλῆθος ἀστέρων, ὑποκειμένων εἰς μεγίστας ἐλκτικὰς δυνάμεις καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φαινόμενων ὅτι ἀποχωρίζονται τοῦ Γαλαξίου. Πάντες οἱ ἥλιοι ἐκεῖνοι ἀποτελοῦσιν ἀνοίγματα ἐνῷ κινούνται, ἥτοι εὐρείας ὁπᾶς ἐν τῇ φωτεινῇ ἐκείνῃ ζώνῃ, ἃς οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἐκά-
λουσαν χάσματα, οἱ δὲ νέοι sacs à charbon.

Οἱ λοιποὶ ἐν τῷ ἀπείρῳ διαστήματι διακρινόμενοι γαλαξίαι εἶναι ὅμοιοι πρὸς συγκεχυμένους κηλίδας καὶ φαίνονται δίκην μικρῶν λευκωπῶν νεφῶν. Αἱ κηλίδες αὗται, σωρεῖται οὖσαι ἡλίων, ἦσαν γνωσταὶ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἐκαλοῦντο νεφελοειδεῖς. Ἄρατος ὁ ἀστρονόμος ποιητὴς καλεῖ αὐτὰς ὕδατος χύσεις.

Σήμερον διὰ τῶν ισχυροτάτων τηλεσκοπίων διαλύονται εἰς ἀστέρας αἱ πλεῖστα τῶν μεμακρυσμένων τούτων λάμπων. Τὰ ἀστερόεντα ταῦτα ἀθροίσματα τόσον ἀπέχουσι τῆς σφαίρας ἡμῶν, ὥστε τὸ ἐξ αὐτῶν ἐκπεμπόμενον φῶς, διανύον 77 χιλιάδας λευγῶν κατὰ δευτερόλεπτον, φθάνει εἰς αὐτὴν μετὰ μυριάδας αἰώνων.

Ἐν τῇ μελέτῃ ἡμῶν ταύτῃ διήλθμεν προχάδην καὶ διὰ μιᾶς πλεῖστα τῶν οὐρανίων φαινομένων καὶ ἠγωνίσθημεν ν' ἀποδείξωμεν ὅτι τὸ νῦν γνωστὸν ἑναστρον σύμπαν, ἠρεύνησαν ἐπίσης καὶ οἱ παλαιοὶ κατὰ τὰ ἴδια αὐτῶν μέσα. Ἀπεδείξαμεν ὅτι αἱ κοσμογονικαὶ αὐτῶν εἰκασίαι ἐχρησίμευσαν, ὡς εἶπεν, ὡς βάσις τῶν ἀγίωνων καὶ ἀνακαλύψεων, ἅτινα ὀφείλονται τοῖς σοφοῖς πάντων τῶν αἰώνων.

Αἱ τολμηραὶ αὐτῶν ὑποθέσεις, αἱ πλεῖστα ἐπικυρωθεῖσαι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἱκανῶς ἡμῖν δηλοῦσιν ὅτι οἱ ἑλλήνες ἀστρονόμοι ἀείποτε ἡσμένισαν περιηγούμενοι διὰ τῆς φαντασίας τὰς φωτεινὰς τοῦ ἀπείρου σφαίρας καὶ ἀνακαλύπτοντες, μόνον τῇ δυνάμει τῆς ἑαυτῶν μεγαλonoίας, ἵτινὰς τῶν τὸν ἡλιακὸν ἡμῶν κόσμον διεπόντων.

Πρὸ πάντων δὲ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν Ἀλεξάνδρείᾳ ἐδημιούργησαν οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπιστημονικὴν ἀστρονομίαν. Ἐπωφελούμενοι τὰς παρατηρήσεις τῶν προγόνων αὐτῶν, ὑπέμειναν καὶ ἐπέμειναν τῶν πάντων ἐκ νέου ἀρχόμενοι καὶ παρατηροῦντες τὴν κλίσιν τῆς ἐκλειπτικῆς, τὰς θέσεις τῶν ἀστέρων, τὰς ἀποστάσεις καὶ περιστροφὰς τῶν πλανητῶν.

Οἱ Ἕλληνες, καίπερ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαβιούντες πόρρω τῆς πατρίδος αὐτῶν, οὐδέποτε ἀπώλεσαν οὔτε τὴν πρωτοτυπίαν οὔτε τὴν ἀξυοδερκεῖαν πῆς διανοίας αὐτῶν. Καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἀείποτε ὑπῆρξαν οἱ αὐτοὶ γιγάντιστοι κολοσσοί, οἱ φυσικῶς τε καὶ διανοητικῶς τὸν κόσμον διασείσαντες. Μέχρι δὲ τῆς σήμερον, μεθ' ὅλους τοὺς κοινωνικοὺς περισπασμοὺς καὶ μεθ' ὅλην τὴν βαρβαρότητα, ἅτινα οὐ μόνον ἀνέτρεψαν τὸν παλαιὸν πολιτισμὸν, ἀλλὰ καὶ μικρὰ τινα λείψανα τῶν ἀριστουργημάτων ἐκείνων ἐγκατέλιπον ἡμῖν, τῶν πλείστων καταστραφέντων ἐν φοβερωτάταις ἐπαναστάσεσι, καὶ μέχρι τῆς σήμε-

ρον, λέγομεν, τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα, ἅτινα παρέδωκεν ἡμῖν τὸ μέγα καὶ ἀπαράμιλλον τῶν Ἑλλήνων ἔθνος, ἀρκούσι μόνον αὐτὰ νὰ ἐξεγείρουν ἐτι τὸν ἀπεριόριστον θαυμασμὸν τοῦ σύμπαντος κόσμου.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ.

Ἐν Δοξάτῳ τῆς Μακεδονίας συνέστη κατ' ἀπρίλιον τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία ἥς τὸ πρόγραμμα εἶναι ἡ συλλογὴ καὶ δημοσίευσις ἀρχαίων νομισμάτων. ἐπιγραφῶν ἑλληνικῶν τε καὶ ῥωμαϊκῶν, λέξεων καὶ φράσεων, δημοτικῶν ᾠσμάτων καὶ εἰ τινος ἄλλου, σχέσιν ὅπως οὐν ἔχοντος πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτῆς.

Τὸ γραφεῖον τῆς ἐταιρίας ταύτης ἐπιστέλλει ἡμῖν τὰ ἐπόμενα.

Παρὰ τὰς πλευρὰς λόφου τινὸς, καλουμένου Ἀγίος Ἀθανάσιος καὶ κειμένου παρὰ τὴν ὠραίαν κωμόπολιν Ροδολεῖθος (τῆς περιοχῆς Ζίχνης), ἀνεκαλυμμένοι εἰσὶν ἱκαναὶ ὑπόγειοι κρύπτει καμαροειδῶς ἐσκαμμένοι. Τὰ θολωτὰ ταῦτα οἰκήματα ἐντὸς βράχων λελαξευμένα οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν, ὡς ἐστὶν εἰκασαί, ἢ νεκρόπολις (κατακόμβαι), συνιστάμεναι ἐκ σειρῶν ἁλλεπαλλήλων θαλάμων, συγκοινωνούντων διὰ θυρίδων λατομητῶν. Εἰς ταῦτα εἰσερχόμενός τις διὰ θύρας ἐπίσης λελαξευμένης οὐδεμίαν ἀπαντᾷ ἱστορικὴν ἐπιγραφὴν, περιγράφουσαν τὸν ἰδιωτικὸν ἢ πολιτικὸν βίον τῶν κατοικηθέντων, ἱκανοποιεῖ δ' ὅπως οὐδέποτε τὴν περιέργειαν τοῦ παρατηρητοῦ ἢ ἐντεχνος ἐξεργασία αὐτῶν. Κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτῶν εὐρέθησαν ἐν αὐταῖς ἀγγεῖα καὶ νομίσματα, ἐξ ὧν ἐξάγεται σαφῶς ὅτι τὰ νεκρικὰ ταῦτα οἰκήματα εἶναι ἑλληνικά· διότι κατὰ τὸν Smith ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ αὐτοῦ λεξικῷ (σελ. 647) ἑλληνικοὶ τινες τάφοι εἰσὶν ὑπόγειοι, ὡς τὰ τῶν Ῥωμαίων conditoria. Ἡ εἴσοδος αὐτῶν ἦν ἡσφαλισμένη καλῶς, ὡς λέγεται, καὶ ἔμπροσθεν αὐτῆς ἦν ἐπισεσωρευμένον χῶμα, ἵν' ἀφανίζῃ πᾶν ἐξωτερικὸν ἔχνος καὶ προφυλάττῃ αὐτὰ ἀπὸ πάσης βεβηλώσεως ἢ διαρπαγῆς. Ἐκτείνονται δὲ ταῦτα ἐπὶ μίαν ὥραν περίπου· ἀλλ' οὕτω ἀνεκαλύφθησαν πάντα, ἐκτὸς τῶν ἀτελῶς περιγραφομένων δι' ἑλλειψιν τῶν ἀναγκαίων γνώσεων τε καὶ μέσων.

Δοξάτον, 31/12 αὐγούστου 1878.